

CAPUT QUADRAGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hinc incipit secunda principalis pars, sive sectio oraculorum Isaiae lata et fausta. Prior enim a cap. hucus complexe quinque oracula, tristia omnia, excepto secundo, fuit obijugatoria et minatoria. Protenditur hae secunda pars ab hoc cap. usque ad finem libri, in qua Isaiae non tam Prophetae est, quam Evangelista.

Jam primo, Iudei haec accipiunt de consolatione et latitia Iudeorum ex lata captivitate Babylonica per Cyrum. Verum multa hic angustiora dicuntur, quam ut Iudeis et Cyro conveniant. Secundo S. Thomas, Hugo, Sanchez et Lanensis ac Maldonatus in Math. m, vers. 3, multique recentiores haec ad litteram historie accipiunt de Iudeis per Cyrum liberatis, allegorice de solita captivitate generis humani per Christum. Tertio, et optimo Forerius, Adamus et alii ad litteram haec accipiunt de Christo, ejusque redemptionem cum allusione ad redemptions et liberationem Iudeorum e Babylone. Illa enim hujus, perinde ut Iymnus Christi, fuit typus. Vide can. IV et V.

Iustus igitur hic est consolator ab Isaia previsus et promissus : unde ejus typus (uti docent omnes Patres) fuit Noe, reparator generis humani diluvio pene absimpti, ideo vocatus est Noe, id est, consolator, Gen. v, 29. Christus enim nos consolans est primo, per se suaspes exhortations et gratias dum viveret, et quia sua labore et morte attulit nobis redemtionem, hoc est, justitiam et salutem aeternam. Secundo, de celis in dies consolatur nos, allegans patrem merita sua, novissime gratias impetrans et submittens. Tertio, abiens et mundo alium Paracletum, sive consolatorem nobis assignavit, scilicet Spiritum Sanctum. Ita S. Hieronymus, Cyrus et Procopius.

Ita ergo capite, primo, hanc Christi consolacionem promittit, ejusque praecursorem Joannem Baptizantem, qui erit vox clamantis in deserto, et a Deo clamare jubebitur : Parva viam Domini, cogitando selecte quod omnis caro frenum, verbum autem Domini maneat in eternum ; ut nimis agnoscant homines et suam infirmitatem, et Dei erga se indulgentiam ac potentiam, itaque ad eam recipiendum se parent. Verum quia haec promissa gratia et grandia sunt, hinc secundo, vers. 12, digreditur ad describendas Dei potentiam, magnitudinem et sapientiam : quo ut omnia creavit, et gubernat, ita et omnia que promitti posse potest. Unde tertio, vers. 18, invenitur in eis qui pro Deo colunt idola muta et inanima. Denique, vers. 27, Iudeorum in afflictione de Dei ope et providentia difidientiam incusat, doceque eos qui sperant in Dominum, mutare fortitudinem, ac omnia superare et transvolare quasi aquilas (1).

1. Consolamini, consolamini, popule meus, dicit Deus vester. 2. Loquimini ad cor Jerusalem, et advocate eam : quoniam completa est militia ejus, dimissa est iniurias illius : suscepit de manu Domini duplicitia pro omnibus peccatis suis. 3. Vox clamantis in deserto : Pa-

(1) His que primitit Cornelius de objecto istius post-

terioris vaticiniorum Isaiae parti addere sufficit :

Primo, authenticitas viginti septem capitum quae sequuntur, vivide cognoscatur ab interpretibus Rationalistis, inter quos eminent Koppins, Doderleinus, Paulus, Elchorn, Bauer, Rosenmüller, Bertholdius, de Wette, Gesenius et Hitzig. Praecipuum argumentum quod afferrunt, id est : eam ubi partem quae inde a cap. xl decurrit, manifeste arguere scriptorem, qui postquam urbis Hierosolymitanam a Chaldeis conflagrata, et respublica Iudaica ab iisdem hostibus subversa esset, in Iudea vitam egit. Neque enim, inquit, gravissimas istas calamitates ut futuras premuntat, sed praesentes luget, et id quidem non ut Propheta, cui futura ob mentis oculos tanquam praesentis observantur, verum tanquam si qui in terra vastata degit, et inter medias dirutarum urbium ruinas versatur. Porro plura in hac libri parte sunt, quae manifeste produnt scriptorem qui ad finem vergentis exili

Babylonici tempore floruit. Nam appropinquare non tam sperat, quam certo persuasum habet Babylonici regni teriturum, atque exsulum Iudeorum in Babyloniam teritis per moulos annos retentorum in patriam tellurum rediunt, et totus in eo versus. ut tam principem eum, qui Iudeis dominum reverendi potestatem fecit, ejusque auspicias restauranda erat responsicia Iudaica, summis laudibus extollat, quam nova reipublica felicissimum conditionem letissimis imaginibus depingat. Quis vero non videt talia vaticinia, quo instantem Babyloniam interitum describunt, aut libertatem et novam rem publicam exultibus augurantur, vix allo emolumenio vel consilio potuisse innescere Iudeas illis, qui, rebus adpaciat et metuens, patrias sedes, securi transports incolerent ? His atque similius argumentis sat respondunt fuit in annotatione ex Jahn excerpta, *De integratis vaticiniorum Isaiae*, supra pag. 97 et seq. Qui plura volunt, videat opera quae in annotatione ad Isaiae Com-

rate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. 4. Omnis vallis exaltabitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa, et aspera in vias planas. 5. Et revelabitur gloria Domini, et videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est. 6. Vox dicentes : Clama. Et dixi : Quid clamabo ? Omnis caro frenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. 7. Exsiccatum est frenum, et cecidit flos, quia spiritus Domini sufflavit in eo. Vere frenum est populus : 8. exsiccatum est frenum, et cecidit flos : Verbum autem Domini nostri manet in aeternam. 9. Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion : exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem : exalta, noli timere. Dic civitatibus Iudea : Ecce Deus vester : 10. ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, et brachium ejus dominabitur : ecce merces ejus cum eo, et opus illius coram illo. 11. Sicut pastor gregem suum passet : in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit, fetas ipse portabit. 12. Quis mensus est pugillo aquas, et celos palmo ponderaverit? quis appendit tribus digitis molem terra, et libravit in pondere montes, et colles in statera ? 13. Quis adjuvit spiritum Domini ? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi ? 14. Cum quo inuit consilium, et instruxit eum, et docui eum semitam justitiae, et erudit eum scientiam, et viam prudentiae ostendit illi ? 15. Ecce Gentes quasi stila stilae, et quasi momentum staterae reputantur sunt : ecce insulae quasi pulvis exiguis. 16. Et Libanus non sufficit ad succendendum, et animalia ejus non sufficient ad holocaustum. 17. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputantur sunt ei. 18. Cui ergo similem fecisti Deum ? aut quam imaginem ponetis ei ? 19. Numquid sculptile conflavit faber ? aut aurifex auro figuravit illud, et laminis argenteis argentarius ? 20. Forte lignum et imputribile elegit : artifex sapiens querit quomodo statua simulacra, quoniam non moveatur. 21. Numquid non scitis ? numquid non audistis ? numquid non annuntiatum est vobis ab inib[us] ? numquid non intellexistis fundamenta terrae ? 22. Qui sedet super gyrum terra, et habitatores ejus sunt quasi locuste : qui extendit velut nihilum celos, et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum. 23. Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, iudices terra velut inane fecit : 24. et quidem neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum : repente flavit in eos, et aruerunt, et turbo stipulam auferunt eos. 25. Et cui assimilastis me, et adequatistis, dicit Sanctus ? 26. Levate in excelsum oculos vestros, et videite quis creavit haec : qui educt in numero militiam eorum, et omnes ex nomine vocat : praeterea multitudine fortitudinis et roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit. 27. Quare dicas, Jacob, et loqueris, Israel : Abscondita est via mea a Domino, et a Deo meo iudicium meum transiit ? 28. Numquid nescis, aut non audisti ? Deus semperminus Dominus, qui creavit terminos terre : non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiae ejus. 29. Qui dat lasso virtutem : et his, qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat. 30. Deficiunt pueri, et laborabunt, et juvenes in infirmitate cadent. 31. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumunt penas sicut aquile, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficiunt.

4. CONSOLAMINI, CONSOLAMINI, POPULE MEUS. — Iudei et Haymo, Hugo ac Glossa, haec referunt ad finem precedentis cap., puta ad verba Ezechiae :

mentarii argumentum indigitationis, et præseruum Hengsberg, *Christologie des Alten Testaments*.

Secundo, ista posterior Isaiana propheti dividit post in tre sections sive classes, *prima* classis pertinet ad Christum et Cyram ejusdem typum, a cap. xi ad cap. xlv; *secunda* pertinet ad Christi Evangelium et passionem, a cap. xlix ad cap. lxxv; *tertia* pertinet ad Ecclesiasticam constitutionem, a cap. lx ad finem.

Hoc caput, quod ut sequens libenter inscriberemus *De Preparatione Evangelii* :

¶ Fiat tantum pax et veritas in diebus meis, d. q. d. Ezechias, o Iudei ! videtur sibi suisque diebus tantum consuluisse, petendo sibi pacem ; vos

Primo, exorditur a promissione hujus preparationis, prius, per apostrophem Prophetae populum Del exaltantem ad solatum capiendum, 1, et instrumentis de adventante remissionis peccatorum et de excoctione gratiarum, 2;

Secondo, quasi responderet Propheta his qui quererent unde sciatis consolacionem hanc et remissionem peccatorum mox obvenientur, se audiire vocem preciosus regis Joannis Baptiste, *primo*, prescriventibus quid ab homine faciendum instantie regis celestis adventu, et preparationis modum, 3; *secundo*, indicantis rationem quare debeant via

aetem et posteros vestros neglexisse: propere Deus ipse suscepit curam vestri, promitti que dicens: « Ego consolabor vos. » Verum ex vers. 5 et seq. patet hoc ad Joannis Baptista et Christi tempora pertinere; alludit tamen ad captivitatem Babyloniam, uti dixi. Sensus igitur est, q. d. Prædixi cap. præced., vers. 6, vos captivos in Babylonem iustos; hinc merito turbamini et moretis: sed consolamini, nam post 70 annos inde vos eripiam, et in pristinum, in meorem, statum restituam. Hoc obiter vobis promitto, et quasi perstringo; sed sub hac consolatione levi, quasi tipo, aliam longe maiorem intelligo, vobisque promitto, scilicet eum quam afferet Christus, cum non morti, et gehenna ac diabolo adductos in libertatem recovabit, Deoque et celo restituat.

Nota: Tū consolamini passive capit, pro conservationem acc. pte: sequitur enim « popule meus ». Septuaginta tamen active capiunt; unde verunt in accusativo, consolamini populum meum. Et illi legunt Graci, S. Cyrillus, Procopius, Chrysostomus, illeque vertunt et Latinis Pagnius et Vatablus. Secundo, populum suum vocat certum fidem, puta Christianos, tam Iudeos quam Gentiles in Christum credentes.

2. Loquuntur (scilicet vos, o sacerdotes!) ut habent Septuaginta, et vos, o Apostoli! ad cor JERUSALEM, — q. d. Annuntiate ei blanda et suavia, quia cor eius mulcet, recreat, omnemque ab eo molestiam abigant. « Idioma, ait S. Hieronymus, Scriptura est, ut qui morentur loquitur, et blandientur consolatori, dicatur ei loqui ad cor. » Sic Iachim Dime a se corrupte, ideoque tristi, locutus est ad cor, ut habetur in Hebreo

parvari, nempe quod instat manifestatio glorie Dei, 5;

Terio, demonstrat promissione data veritatem a Dei potestia et stabilitate que ut eo magis elucet, cum eo comparat promissorum humanae et glorie hominis levitatem et fragilitatem, 6-8;

Quarto, strenue prosequitur ex Dei iussu predicationem, exponendo Christi venturi operationes, 9; quem comparat, primo, imperatori, qui victori et bello reducit, preferuntur premia ultra probatae fidei milites ab ipso dividenda, 10; et secundo, ne quis putaret armis ad bellum Christum Imperium in terra obtulerint, sedulo pastori tenet amore in populum suum affecto, 11.

Secundo, ut ista promissio confirmetur, omnemque Christi economiam circa hominum redempcionem faciem fuisse, omnemque a Deo previsionem et provisam fuisse demonstratur:

Primo, ex Dei magnitudine, quas partem in se complectitur potentiam, supuentiam et providentiam, nemini assequantur, 13-14; comparata cum creaturis, eminent infinite superior, 15-17; collata cum idolis nec fangi potest, 18-20. Secundo, ex Dei operibus quae sunt, creatio mundi, 21, 22; perditio regum et principum qui poterant Dei, solent adversari, 23-25; ordinatio celorum, 26, ex quibus potest signis concludit non esse cur existimat, humana hec temere ad fortu, evenire, aut non carare. Deum quid justum et remuneracione sit dignum; quid secus, et debito supplicio panendum veniat, cum a contra habeat, sicut semper habuit, populii sui rerumque omnium curam et providentiam, 27, 28; et sit omnis virtutis et virium largior, 29, 30.

vinis castigationibus servivisti, te exercuisti, et quodammodo militasti: nam, ut sequitur, « Dismissa est iniqtitas illius. » Christus etiam, sicut ejus iniqtitati, sic et militie ac malitia, sive captivitati finem imposuit; sicut enim Poeta ait de amore :

Militat omnis amans, et habet sua casta Cupido.

et de stadio hoc laboris et doloris dicas :

Milit omnis agor, et habent sua casta labore, Et crux, et dolor, et gaudens patientia duris.

Sic et militia omnis pœnitens: estque ponitentia dura militia. Sic et S. Job ait cap. vii, 4: « Militia est vita hominis super terram. » Et hanc militiam explicant, vers. 3, ait: « Noctes laboriosas enumerant milii, » et cap. xiv, ait: « Homo notus de munere, repletus multis miseriis, » etc.

Dies: Post Christum adiuvat Judeus, etiam conversi ad Christum, servierunt Romanis, immo Christus ipse eis tributum persolvit; quomodo ergo servitui eorum finem imposuit? Respondeo: Proprie et primario Christus nos liberavit a captivitate peccati, mortis, diaboli et inferni. Hoc enim spiritualis est, maxima et eterna, præqua temporalis servitus parva est, et quasi nulla.

Secundario tamen a temporali quoque nos liberavit. Primo, quia ipse nascens quasi princeps pacis, pacem secum invexit in mundum, fecit ut Augustus Cæsar non hostiliter et tyrannice, uti fecerunt Salomonas, Nabuchodonosor, et alii Judeo, et vastatores, sed politice et pacifice, quasi legitimus princeps regno jure, immo humaniter regeret Iudeos, uti et alias gentes sibi subditas. Vide dicta Isaia ii, 4. Secundo, quia Christus a Iudeis ad conversionem depulit peccatum, ac consequenter et servituum quantum erat pena peccati: fecit ergo, ut servitus fideli servis non esset culpe pena, sed conditio sortis et nature, immo ut esset eis exercitium patientiae et virtutis, ac materiæ et causa libertatis et glorie colesis. Tertio, quia sua gratia facit, ut servitus Christianis non sit coacta et aspera, ut erat Iudeis, sed libera et suavis: facit enim, ut ame amore Dei regio libenti animo ferant. « Cbi enim Spiritus Domini, ibi spiritus libertatis, » et Corin. iii, 17. Hoc est quod ait Christus Iudeis: « Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis, » Jean. cap. viii, 36. Quarto, quia Christus Constantium Magnum et ceteros decimpe Imperatores suis fidei subiiciens, fecit eos dominari Christianis, non ut tyranos, nec ut Caesaris, sed ut patres. Quinto, qui in resurrectione omnem servitutem in Sanctis abolebit, et libertate, immo regno coelesti eos donabit, ut res sim eterni, orbisque domini.

Secundo, aliqui per malitiam accipiunt durissimas et laboriosissimas ceremonias, purifications, circumcidiones, sacrificia, etc., quibus Synagoga ante Christum in templo Iudaico Deo serviebat, et quasi militabat: sic enim Levitarum officia, et servitus in tabernaculo, Numer. iv, saepe vocatur tsaba, id est militia, q. d. Abilevit Deus molestam illam veteris tabernaculi militiam, factique ut nova, eaque facilis Christiana militia in Ecclesia ei succederet, de qua scribit Apostolus, I Timoth. 1, 18, eumque monet ut in ea militet bonam militiam. Unde S. Justinus *Contra Tryphon.*, et Tertullianus, lib. I *Advers. Marcion.*, paulo post initium, et ex eis Leo Castrius, atque Forerius sic exponunt: *Completa est militia*, id est lex Mosis, et Synagoga Iudeorum non est amplius Ecclesia militans; sed ea jam est lex et Ecclesia Christi, que non tam militia, quam pax et quietes est, et vacando a molestia illa Iudeorum militia, facile et suaviter, iam adjuta a Christo, sanctisque Angelis, militat Deo et celo. Hoc expositio apposita est. Priori tamen magis faveat id quod additum: « Dismissa est iniqtitas illius. »

SUSCEPIT DE MANI DOMINI DUPLEX. — « Duplex, » id est multiplicia et grandia, sive multa et magna. Ita Chaldeus, Origenes in *Ieron.* hom. 12, et alii: sic enim duplex per catachresin sepe capit pro multi et gravi, uti dixi *Ieron.* xviii, 18. Jam primo, sensus est, q. d. Duplices, id est multas et graves, penas pro peccatis luisi: sat ergo penarum dedisti; quare completa est militia et afflictio tua. Ita Procopius, Theodoretus, Cyrus. Qui et addunt penas vocari duplices, non quod Deus ultra condignum, et in duplum peccata puniat: hoc enim a justitia et clementia ejus alienum est: sed quod praे amore Ecclesia, videatur sibi duplo graviores, quam mereatur, et penas irrogasse, perinde ac pater, qui castigavit filium charissimum pro peccato magno ponit levissima, videns ejus dolores et vibices, dolens, eumque demulcentis sit. Heu! fili, nimis te castigavi, ira mea subita tibi nimis aces ploras inflixit. Rursum Forerius haec Ecclesia putat dici proper Christum, qui est eius caput, ejusque sceleria in se luenda suscepit; cuius proinde satisfactio nostra est, q. d. Satis, immo nimis, ob sceleria tua puniunt filium meum. Christus enim sua morte et cruce ita divine justitiae satisfecit, ut licet multo majora peccassent homines, tamen Christi satisfactione non tantum omnes culpe exstinguedantur, omniaque peccata remittenda, sed et insuper Christus sibi eisque amplissima premissi petere possit, sive, utpote Filius Dei, obedientia et patientia extrema debita. Per Christum ergo plus satisfacimus Deo, quam debebamus. Benigne S. Hieronymus et Hugo, « duplia, » inquit, suscepserunt Iudæi, quia primo, a Babylonis, secundo, a Romanis sunt eversi. Verum obstat præter alia, quod excidium per Romanos diu post Christum peractum sit.

Secundo, duplia haec non de penis, sed de gratiis acipi possunt, q. d. Deus ita dimisit Ecclesiæ iniqtitates, illeque eam jam per Christum consolator, ut a duplia, » id est multiplicia, bona, charismata, gratias et consolaciones ex im-

mensa Dei misericordia suscepit pro suis peccatis, et premis peccatorum, quas merebatur. Ita Adamus. Überima enim hic Ecclesie per Christum datur consolatio. Prior sensus simplicior est; posterior hic sublimior est et divinior. Hic enim est vindicta digna et propria Deo, ut bona reddat pro malis, eaque duplicita; ejus enim bonitas largissima tanta est, ut certe cum malitia hominem, quamque obruit.

Moraliter. disce hic quam divinum sit afflictio, etiam hostes et inimicos, consolari. Ita Joseph patriarcha consolatus est fratres suos moestis propter gravi peccato, quo ipsum occidere volerant, Genes. L, 19. Elecana pater Samuelis matrem moestam, quod venuila ejus improprietate ipsi steriliterat, I Reg. I, 19. Tobias senior consolatur uxorem tristem ob longiorum filii sui absentes moram, Tob. x, 6. Christus Dominus consolator Martham et Mariam Magdalena, tristes ob Lazarum fratrem sui mortem, Joan. xi, 23. S. Antonius Didymum cœcum consolatus est dicens: « Non est, Didyme, quod te ipsum murem conficias, propterea quod oculis caræs, quos mures, lacerte et vilia animalcula habent. Volupate potius et letitia te efferi convenit, qui itidem ab Angelis internis viges oculis, quibus clare immortalem et divinam cogitationem percipi, veritatemque ipsam exacte percipias. » Ita Nicopœus lib. IX, cap. xvii.

S. Gregorius, lib. II, epist. 44, consolatus est Juditham regno Hungariorum pulsam: « Ceterum, inquit, ea que tibi nunc instat adversitas, non te terreat, ne mentem tuæ genitores deprivem: sed si quid molestum aut grave ingruerit, vultus regalis constantie gestuque dissimilata, et modestas (quas Deus avertit) causas, naturali morum tuorum virtute patienter tolera, fiduciam et spem firmam habens in Deo salvatore nostro, quoniam ipsi cura est de te, qui nunquam derelinquist speantes in se: et quanto nunc animum tuum sollicititudinibus verberari sinit acerbis, tanto eum ex vicina et potenti virtute consolationis seu laetificat uberior. Age ergo, ut omnibus quae regnum fert et imperium, tanto te excellentiorem ostendas, quanto ea omnia mutari cognoscis. Deus autem omnipotens, qui est mestorum consolatio, affirmans fortitudine, presentem vobis latitudinem conferat, et veram eternamque gloriam superesse felicitatis tribuat. »

S. Bernardus, epist. 110, Gaufridi parentes moestos ob filii in Claravalle ingressum Ita consolatus: « Quotquot sumus in Claravalle, vel de Claravalle, ipsum in fratrem, vos in parentes suscipimus. At fortassis metuens corpori ejus vita asperiat, quod ministrum tenerum nostri esse ac delicatum. Ceterum de hujusmodi timore dicuntur: ibi trepidaverunt timore ubi non erat timor. Confidite, consolamini; ego ero illi in patrem, et ipse mihi erit in filium, quousque de manibus meis excipiat eum Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis. Nolite ergo lugere,

nolite flere, quia Gaufridus vester festinal ad gaudium, non ad luctum. Ego ero illi pater, ego et mater, ego frater et soror. Ego faciam ei prava in directa, et aspera in vias planas. Ego ei omnia sic temperabo et dispensabeo, ut et spiritus proficiat, et corpus non deficiat. Denique serviet Domino in letitia et exultatione, et cantabit in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini. »

3. VOX CLAMANTIS, — supple; erit, tel anditer in deserto. Jam S. Thomas, Hugo, Toletus et Jansenius pertinet hec ad literam referre ad redditum et captivitatem Babyloniam, q. d. Videor mibi Cyri praecomen andire: Liberos vos, o Hebrew! facit Cyrus: alacres in patriam redite: vosque, o gentes! per quas transiunt sunt, complanate eis vias, et colles vallesque implete, id est facilis et commodum eis transitum prebeat. Esti catastrophes. Similis in hac eadem materia est Baruch v, 7. Alii vero referunt hoc ad solitam captivitatem generis humanae et potestate diaboli per Christum, cuius illa fuit typus.

Verum dico hec de Joanne baptista praecursore Christi, eique viam preparatam in deserto intelligenda esse; fateor tamen aliud ad redditum et Babyloniam. Id ita esse docet ipse S. Joannes, qui rogatus: « Tu quis es? » respondit: « Ego vox clamantis in deserto, etc., » sicut dixit Isaia Prophetam. « Ei enim proprie conventi concio: « Parate viam Domini, » etc. Denique ita de S. Joanne narrant et explicant hunc locum omnes Evangelisti totaque Ecclesia, ut patet Matth. iii, 5; Marc. i, 3; Luc. iii, 4; Joan. i, 23. Ita Forerius, Adams et alii. Idque magis patet ex cap. seq., ubi clare agit de Christo et vocazione Gentium. Hinc S. Joannes a Tertulliano, lib. IV *Contro. Marcion.* cap. xi, vocatur « vociferator in solitude, et preparator viarum Dominicarum, per denuntiationem et lanudationem penitentie. »

Nota primo: hec « vox clamantis » sive vocantis pertinet ad mandatum illud vers. 1: « Consolamini, et advocate eam. » Hic enim est ejus exequio, aut potius indicium, q. d. Si queras: Unde scis, o Isaia! consolationem hanc Ecclesiæ et nobis obveniatur, Deum nobis reconciliatum remissum peccata, ac redditurum duplia! Respondeo, inquit, id scio ex eo quia video et audio vocem Joannis Baptiste advocantis eam, et clamantis ut se pareat ad hanc consolationem, remissionem et gratiam, quam ei afferat adventus Christus, qui reconciliatur est mundum Deum, Deumque sua obedientia et morte placaturus.

Nota secundo: Joannes fuit vox clamantis, scilicet Dei, et Verbi divini: « Deus enim clamabat per os et vocem Joannis, sicut rex clamat per suum praecomenem. Ita S. Ambrosius, Theophylactus et alii, in Luce iii. Potest ex Hebreo quoque veri, vox clamans: utrumque enim fuit Joannes.

Nota tertio: S. Joannes fuit vox, primo, quia sicut per vocem verbum in mente latens alii manifestamus: sic Pater eternus per Joannem

metu. Verbum suum, scilicet Filium latentem in carne, abscissa mundo patefecit. Ita S. Augustinus, serm. 20 *De Fama Sanctis. Secundo*, sicut vox loquentis anteverit conceptum et intellectum audiens: si Joannes predicatione sua præcessit Christi notitiam et fidem in mentibus Judæorum, eamque eis ingeneravit. Ita S. Gregorius, hom. 20 in *Evang. Terito*, vox præcedit quidem verbum et concepsum audientis, sequitur tamen verbum quod præcessit in mente loquentis: per vocem enim suum verbum et concepsum loquens revelat audiens: si Joannes præcessit Verbum et notitiam Dei in mentibus auditorum; hoc tamen Dei Verbum præcessit Joannem, quia fuit ab eterno. Ita S. Ambrosius in *Luce* cap. iii, 4, ubi et addit: « Quia, ait, Joannes vox erat, idcirco in eis nativitate pater mutus vocem recuperavit. » Quartio, aliam analogiam afferit Epiphanius, *heres*, 69, qui per vocem hic imperfectum et inarticulata accipit, quemadmodum præcones in turba edere solent, direndo v. g. sus, sus, cum silentium indicunt; quia præcepit locuturis est: « Quia enim Joannes præcepit attentionem populo indicens, ut Christi doctrinam exiceret, cuius collatione prædicatio Joannis imperfecta et quasi inarticulata fuit. Quinto, dicitur Joannes vox, quia ex nihil dicebat: sed tantum ea que audiatur a Deo. Sexto, sicut vox præcedit verbum, voce enim formatur verbum: ita Joannes Christum: « Praeibis, inquit Zacharias, ante faciem Domini parare vias eis. » Septimo, dicitur vox, quia ejus officium erat non servare sua oracula, ut fecit Isaia alijque Prophete, qui præconde fuerunt et vox et calamus scribere velociter scribentes; sed viva voce concionari, et Christum ostendere. Octavo, quia quidquid erat in Joanne, vox erat, totus penitentiam et sanctitatem prædicabat. Oculi, manus, vestis, cibus, quidquid denique in eo erat clamabat: « Penitentiam agite, parate viam Domini: appropinquavit enim regnum celorum. » Sic vulgo dicitur: « Philomela est tota vox, » quia non aliud facit quam canere. Unde a Syris vocatur *Spharcolos*, id est avis vocis, hoc est avis vocalis, ipsaque quasi vox. Talis vox sit concionator, et erit a malis conterens petras. Denique Joannes fuit vox non exilis et missus, sed clamans, quia mira audacia, constans, totu spiritu, et vocis contentione, publice prædicavit, et contra principum et populi vitia vociferatus est. Erant enim tunc mortis hominum corruptissimi, qui magna voce terrefaciendi et percellendi erant.

Rursum, clamore hoc suo significabat Evangelii prædicacionem longe audiendum: lateque dilatandam, iuxta illud *Psalm. xviii*: « In omnem terram exiuit sonus eorum, et in fines orbis terre verba eorum. » Pulchre S. Basilius in *Psalm. xxviii*, attributa que Psalterius voci magno, id est tonitruo, dat dicens: « Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificencia, vox Domini confringentes, vox Domini concutientis desertum Cades, »

vox Domini preparantis cervos, » etc., mystice explicat de voce S. Joannis efficacissima. Denique S. Ambrosius, serm. 9: « Eliam hodie, ait, clamat Joannes exemplo et verbo, at vocis sue tonitruo deserta nostrorum concludit peccatorum. »

Quarto, Joannes fuit vox triplex: scilicet vox, s. Joannes, Christum venturum preannuntians; secundo, Christum natum demonstrans; tertio, ad pontificem incitans, itaque ad Christum preparans. Hinc in *Scriptura* Joannes tria habet epithelia, scilicet: « Vox, Angelus, Lucifer, » sive: « Predicans, Propheta, plusquam Propheta. » Fuit enim Joannes vox predicans penitentiam, fuit Angelus et propheta predicans et annuntians instantem Christi gratiam. Fuit Lucifer, et plusquam Propheta Christum presentem demonstrans. Vide Franciscum Toletum in cap. iii *Luc.* notat. 46.

Denique audi D. Petrum Chrysologum, serm. 127: « Joannes, ait, virtutum schola, magisterium vitae, sanctitatis forma, norma justitiae, virginitatis speculum, pudicitiae titulus, castitatis exemplum, punitatit via, peccatorum venia, fidei disciplina. Joannes major homine, par Angelis, legis summa, Evangelii sanctio, Apostolorum vox, silentium Prophetarum, Lucifer mundi, præceptio iudicis, præcursor Christi, metator Domini, Dei testis, totius medius Trinitatis. »

Porro Joannes adeo totus fuit vox, ut antequam nascetur, locutus sit in utero, non loqua, sed saltu lingue et totius corporis, qui adoravit et predicavit Christum presentem in utero B. Virginis, recens incarnatum, eundemque annuntiavit matri, qui prænde repletus Spiritu Sancto agnovit eundem, ideoque B. Virginem vocavit matrem Domini, putam Dei, *Lucas* i, 44. Rursum hec vox carcere clandi et silere nequivit. Nam in carcere locutus est Joannes discipulis, eosque transmisit ad Christum, *Math. xi*, 2. Quin et moriens locutus est, non vox, sanguine perhibens testimonium castitati, sive ac Christo. Quare sanguis ejus etiamnum clamat, non ut Abelis vindictam, sed ut Christi misericordiam et sanctitatem.

Tropologicæ, S. Joannes fuit vox omnium virtutum. Penitentie, dicens: « Penitentiam agite. » Confessionis, quia « confessus est, et non negavit, » se non esse Christum, sed vocem Christi indicem. Humilitatis, quia dixit se non esse dignum solvere calcamentorum Christi corrigiam. Fidei, dicens: « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. » Castigationis peccatorum, intonans: « Geminia viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? » *Lucas*, cap. iii, 7. Justitie, dicens militibus: « Neminem concurrit, neque calumniam faciat; et contente estote stipendiis vestris, » *Ibidem*, vers. 14. Castitatis, dicens Herodi regi adultero: « Non licet tibi habere eam, » scilicet Herodiam, utpote fratri sui uxorem, *Math. xiv*, 4; atque ob hanc vocem Martyr occubuit. Laudis et doxologie, quando

patrem Zachariam nascens commovit ad canendum : « Benedictus Dominus Deus Israel, qui visitavit, et fecit redemptionem plebis sue », et B. Virginem, per matrem salutando matrem Domini, commovit ad canendum : « Magnificat anima mea dominum. Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo, » *Luce* i, vers. 46 et 68. Disceant a Joanne viri sancti, ut toti sint voces virtutum, vocesque et laudes Dei glorianas celebrantes.

In OSERATO.—Jansenius et aliqui haec verba referunt non ad eos, sed ad *parata*. Nam quod, inquit, prior hemisticlio dicit Propheta : « In deserto parata viam Domini, » posterioriter iterat, et explicat dum subdit : « Rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. »

Verum omnes Evangelistarum codices, pariter et Isaiae, haec illi disponunt, ut *in deserto* conjungunt cum « vox clamantis ». Fuit enim Joannes eremita, et vox clamans in deserto : neque Joannes clamabat ut in deserto pararent viam Domino : non enim volebat Iudeam vacuare suis incolis, eosque facere eremitas; sed ad eum in deserto degenerat et clamantem exhibant e vicis et uribus Iudee, ut eum viderent et audirent. Unde S. Hieronimus ad Therasianum scribens, tom. IX : « Elegit, ait, locum, non ubi ema nullus audit, sed ad quem populos de natura corrupte conversatione reducat. Locus ergo ipse forma doctrine est, et ipsa solitudo predicationis est virtutum : operatus habitat, dum urbium frequentiam sollicitus refrigerat auditor. » Reipsa ergo dicebat, imo clamabat Joannes de seipso :

Vilescent mitre, et mundi falaces honores.

Sola nihil deserter placent, gravis orbis et arbes.

O beata solitudo, o sola beatitudine, Angelorum socia et amula!

Nota: Viri praeclarissimi et contemplati ambiunt semper loca deserta. Et cum desertus velut schola paradi. Unde Deus dicebat, *Osee* cap. II : « Ducas eam in solitudinem : et loquar ad eum. » Hinc S. Antonius, Hilarius, Hieronimus aliquique innumeris, uribus reliqua solitudinem coheruerunt, ubi a convictu et turbis hominum, mundo illecebribus et periculis liberi, studiis et orationibus vacabant, et charitate ardentes, et desiderio flagrantes ad celum aspirabant. Quocirca S. Augustinus, epist. 76, non veretur dicere : « Non erit bonus clericus qui non fuit bonus monachus. » Ita, ut alio taceam, S. Gregorius Nazianzenus, serm. in *S. Luminaria Epiphani*, « Non possum, ait, cohibere letitiae volupatem; sed mente extollor, et propriez pugnillatis oblitus, officium magni Joannis, imo potius famulatum subire contendo vel gestio : et licet non sim precursor, ut eremo tamen venio », puto de solitudine Ponti, in quam cum S. Basilio ecclesis vita desiderio concesserat. Vide dicta *Thren.* III, 28, et *Jeremias* ix, 2. Errant ergo nostri desertores Novantes, monachorum et anachoretarum hostes, qui desertum hoc Joannis cultum et habitatum

fuisse volunt, quasi in domo paterna que in montanis erat, habitat Joannes. Haec nimirum isti fidei reformatores molles et delicati, Joannis desertum in urbem, westem e pilis caprarum et cilicinam in undulatam (vulgo *camelot*), locutas in caneros marinos transformant. Verum longe alter docet Isaies, qui desertum hoc explicat per solitudinem, et Evangelista, qui eum habilasse docent in locis Iudeae desertis, et Ecclesia, qua-

Antra deserti tenerie sub annis
Givim tarmas fugiens gelisti,
Ne levi satem maculare vitam
Famme posses.

Et Patres omnes, quos vide apud Canisium, lib. *De Corrupt. verbi Dei*, cap. II.

Tradit Cedrenus et Nicophorus, lib. I, cap. xix, Joannem cum sequentiū ageret, a matre ductum esse in desertum, ut Herodis, ut videtur, persecutiōē effugeret. Addit Cedrenus Joannem delituisse in spelunca, ibique matrem eius obiisse, Angelum autem Joannis parvuli curam suscepisse. Hec speluna postmodum ab eremitis culta fuit, ut patet ex Sophronio in *Prato spirituali*, cap. 4.

Porro causa eur Joannes in eremum secesserit, fuit, ut stans Mosis et Eliae Christi spiritum et virtutem simularet, scilicet, ut in hoc a mundi mundique virtutis secessu sanctitatis puritatem nomen sibi pararet, cui proinde Christum ostendit merito omnes fidem habent. Hinc Patrissim Joannem vocant principem Monachorum et Eremitarum. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus et Euthymius in *Math.* III, 8; Hieronimus, epist. 22 ad Eustoch.; Cassianus, *Collat.* XVIII, cap. VI.

Alter causa fuit, ut significaretur Evangelium non predicandum in Iudea et Ierusalem; sed in solitudine Ecclesie, et deserta Gentium multitudine. Quocirca fuit hoc Joannis desertum Iudee juxta Jordaneum celeberrimum, tum copia aquarum, tum habitatione et miraculis Prophetarum juxta Azion et Salim, *Iacob* III, 23.

Tertia causa fuit, ut significaret Joannes sui avi et mundi mores corruptos, seque in hoc mundo non quasi in deserto inter feras et serpentem versari. Unde ait : « Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? » *Math.* III, 7.

Ita Diogenes Cynicus, media luce in foro lucernam gestans, dicebat se homines querere; quoniam eos quos videbat, non homines, sed bestias et peccato esse censebat.

PARATE VIAM DOMINI. — Pro *parate* hebraica *paru*, quod primo, Forerius vertit, *date* cien, hoc est speciem, viae Domini; scilicet curate ne quid via haec habeat sordidum, in qualitatibus, asperitas aut indecentias, sed nitidit, decora et speciosa. Radix enim hebraica

paru, significat faciem, unde verbum *paru* significat aspirare, faciem obvertere. Secundo, Vatablus et Forerius dicunt verbum hoc esse contrarie significations : *paru* enim in *Cal* significare faciem obvertere, *paru* in *Piel* significare a facie amovere, expurgare. Unde ipsi vertunt : *Reparate viam Domini*, scilicet a luto et soribus. Posset tertio, apte ad sequentia, *paru* verti, *angulata*, id est ad angulum, hoc est perpendiculariter, *angulata*, id est exacte complanata, viam Domini. *Paru* *pina* enim significat angulum. Unde idecum inculcatur et explicans subdit : « Rectas facite in solitudine soliditas Dei nostri, » q. d. En Christus vester mox venturus est, ut quasi rex inauigueret; et ergo vias complanante, hoc est, omnis impedimenta amovete, quoque eum offendere, vel dedecere possint, errores scilicet, vitia et peccata tollite, atque efficiete ut expedita recipiat a epide, corda vestra ad fidem eum, et gratiam omnemque sanctitudinis studiose preparando. Idem ergo est : « Parate viam Domini, » quod, « penitentiam agite : appropinquavit enim regnum ecclorum; » hec enim fuit vox et concio S. Joannis, ut patet *Matth.* in.

Maldonatus et alii, qui putant hic agi de redditu e Babylone, censem aliud ad egremus Hebreorum ex Egypto, quibus aperta a Deo in mari Rubro, et in deserto fuit via, q. d. Parabit via captivo populo Babylone redeunti, non alterum quam eidem cum in terram promissam ingressus est, Deus viam per mare, et per desertum aravit et pacifecit.

In SOLITUDINE. — Forerius haec verba refert non ad « rectas facie », sed ad « vox clamantis », hoc enim haec ipsa repetit, q. d. Vox clamantis in deserto et in solitudine. Verum haec repetit, in tot verborum trajectione dura est. *Secondo*, Vatablus *solitudinem*, ait, vocat animum sterilem et incoluum verbo Dei. *Hoc* symbolicum est et mysticum. *Tertio*, et planissime, q. d. Existit ad me in solitudinem : hic ergo me vos cohortante mores corrigit, et preparate viam Christo. Ad haec ipsa solitudo invitat, ut semoti a turba, verbo Dei et vestra resurrexit. Ita S. Hieronimus.

4. OMNIS VALLIS EXALTABITUR. — Est enallagmodi : haec enim futura per imperativum expoundenda sunt : « exaltabitur, » id est exaltatur; « humiliabitur, » id est humilietur; « erunt, » id est sint. Explicat enim modum recte facientis, sive complanandi viam Domini, si videlicet valles impluant et attollantur, montes et colles dejiciantur et deprimitur : « prava, » id est obliqua, anfractuosa et distorta via, sive ambages, « fiant directe; et aspera, » id est clivosa et inaequales, fiant plana et aquales, q. d. Tollite et mentibus vestris omne quod pravum, distortum, inaequale, album nimis, vel depresso sum est : v. g. Qui superbis montem in corde gerit, tumorem hunc deprimat; qui vallem primum aspergunt, sole marcescit, arescit et defluit, fitque foenum, quia spiritus, id est ira et furor, Domini instar veni urens afflavit et exsuffavit illum.

Secondo, Forerius haec refert ad cessationem Iudaismi et legalium ceremoniarum quas Apostoli, *Hebr.* ix, 10, vocat « justicias carnis, » quia carnem purificabant et justificabant, non animam, q. d. Iudei, vi ait Apostolus, in carne

gloriantur, putantque circumcisionem, aliasque suas purifications et ceremonias carnales esse solidas, foreque eternas, et ex illis sperant justitiam et salutem. Volo ergo, o Isala! ut Iudeus carnibus predicas omnes illas, cum caro sint, et spiritu careant, esse instar graminis vel fomi, terrenas et evanidas, ac prouide mox fore desicandas et abolendas.

Tertio et genuine, prescribit hic Isaia modum parandi viam Domino, docteque cum esse humilitatem; nimur ut cogitent homines et restimere se esse carnem, omnem autem carnem esse fenum, et carnis gloriam esse instar flori fomi. Hec enim humilis meditatio omnia alta, prava et aspera complanat in anima nostra, omnia virtutem tollit, omnes virtutes inserit, omnemque Dei gratiam ad se allicit: « Dum enim, ut recte ait Sanchez, humilis in se omnia videt, aut videre se putat, vacua atque profunda, id effectus ut Deus, qui ut in naturalium, sic etiam in spiritualium rerum universi nihil patitur esse vacuum, id compleat, quod vacuum in se deprehendit submissa cogitatio. » Et sicut, ut experientia docet quotidiana, nihil est in homini, in quod homines incurant, impingunt et offendant: sic in humili nihil est, quod Deum ad hospitium deterrat, quo fit ut Deus in eo suam domum et templum sibi constitutus.

Rersum jubetur Isala clamare: « Omnis caro fenum, » ut homines intelligant quantum se proper eos demiserit et extinxerint Dei Verbum, quamque immensa fuerit divina bonitas, qua Christum suum volunt descendere ad homines tam infimos et fragiles, ut sint instar herbarum et floris qui statim marcescat. Simil ut homines cognoscant se ad hanc Christi gratiam et gloriam immortalem non nature viribus, sed donec Dei pervenire, si videbent cum feno, id est cum carne Verbi, quod manet in eternum, jungantur. Ita Theodoretus, Procopius, S. Hieronymus at alii.

Vide hic ergo: Verbum, dum caro factum est, factum est fenum; quia omnis caro est fenum, ideoque ut hoc adumbraret, voluit poni in praesepio et feno, et ut canit Ecclesia:

Prasep non abhorruit,
Feno jacere pertulit.

Quia, ut ait S. Bernardus, serm. 33 in *Canticis*, homo per peccatum similis factus erat jumentis: « Cognosce ergo, inquit, pecus quem non cognovisti homo. Adora in stabulo, quem fugiebas in paradiiso. Honora praecepimus, cuius contempnisti imperium. Comede fenum, quem panem, et panem angelicum fastidisti. » Ad Christum enim hec pertinere patet ex precedentibus. Illi enim iussit parari viam predicando penitentiam, ad quam inclitat cogitare, quod omnis caro est fenum, et flos qui spiritu Domini, id est vento ureante sufflante, mox marcescit et exarescit.

Porro fenum vocat non demessum et siccum, sed vivum, et in prato germinans: hoc enim hebreo vocalat *chashir*, et hoc mox sole urente arescit, presentem cum demetitur. Hoc est quod ait Psaltes, *Psalm. LXXXIX*: « Manu sicut herba transeat, mane floreat, et transacta: vespere desiderat, induret et arescit. » Vide sequentia. Et *Psalm. CI. 12*: « Dies mei sicut umbra declinaverunt: et ego sicut fenum arui. »

Mores alteri, hic nota vilificatione carnis et hominis, qui similis est feno, vel graminis, et flos mox evanescens. Pulchre pieque S. Hieronymus: « Revere si quis fragilitatem carnis respiciat, et quod horum momentis crescimus atque decrescimus, nec in eodem statu manemus, ipsisque quod loquimur, dictamus et scribimus, de vita nostra pars praeferolat; non dubitabit carnem fenum dicere, et gloria eius quasi flos feni. » Id probat inductione: « Qui dudum infans subito puer, qui puer repente juvenis, et usque ad senectutem per spatiu mafuram incerta: et ante se senem intelligit, quam juvenem non esse se minatur. Pulchra mulier qui post se adolescentulorum trahebat greges, arata fronte contrahitur; et que prius amor, postea fastidio est. » Vere Poeta:

Carpe novas flores, dum flos novus et nova pubes;
Et membrum esto avum sic properare tuum.

Vere homini dicitur: « Tanquam podii folium es, quod mane candidum, meridi purpureum, vespero caruleum aspicitur. » Filius Adae est instar podii Ade, ut lili vocant, quod exterioris grande est et speciosum, interius vile et insipidum. Et S. Augustinus in illud *Psalm. CN*: « Tanquam flos agri sic efflorescit: Toton, ait, splendor generis humani, honores, potestates, divites, typhi, mire, tumores flos feni est. Floret illa domus, et magna domus, floret illa familia, et quam multis floret, aut quam multis annis vivunt? multi annis tibi, breve tempus Deo. In comparatione longorum et longe viventium seculorum, omnis flos cuiusunque domus, sic est quonodo flos agri, vix est annua omnis pulchritudo anni. Quidquid ibi viget, quidquid ibi candeat, quidquid ibi pulchrum est, non perennat, ino per totum annum duci non potest. » Subdit deinde: « Quam exiguo tempore transuent flores, et hoc est pulchrum in herbis. Hoc quod valid pulchrum est cito cadit. Quia ergo Pater cognovit figura nostrum, quia fenum sumus, et ad tempus florere possumus; misit nobis Verbum sum, et Verbum suum quod manet in eternum, feno quod non manet in eternum, fratrem fecit. Noli mirari quia particeps eris aeternitatis illius: fons est ille prior particeps fonti tui. Quanta ergo spes fonti, quando Verbum caro factum est! Illud quod manet in eternum, non est dedicatum assumere fenum, ne de se desperaret fenum. » Et S. Gregorius, XI *Moral. XXV*, in illud Job

cap. XIV: « Qui quasi flos egreditur: » Quid sunt, alii natu homines in mundo nisi quidam flores in campo? Ecce quasi tot floribus, quod hominibus plenus est. Vita itaque in carne flos in feno est; unde per Psalmistam dicitur: Homo sicut fenum dies ejus, et sicut flos agri sic efflerebit. Isaia quoque ait: « Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus sicut flos agri. » Causam subdit: « Homo enim more floris procedit ex oculo, et subito appetit in publico, qui statim ex publico per mortem retrahitur ad occultum. Carnis nos viritas ostendit, sed ariditas pulvis ab aspectibus retrahit. Quasi flos apparimus qui non eramus, quasi flos arescimus qui temporalter apparimus. » Simili modo de flore et feno per philosphantum Clemens Alexandrinus, lib. II *Pedag.* cap. x, et ejus discipulus Origenes, homil. I in *Psalm. XXXVII*, et S. Basilius, hom. 5 *Hexam.*, et ex eo S. Ambrosius, lib. III *Hexam.* cap. vii, quorum verba colligit et recitat Delrio, *adagio* 763. Hoc de causa S. Jacobus, in *epist.*, cap. IV, 13: « Quis est enim, inquit, vita vestra? vapor est ad modicum parcas, et deinceps exterminatur; » et David, *Psalm. CT*: « Dies mei sicut umbra declinaverunt; et ego sicut fenum arui. » Verum est illud: « Homo bulla, vita fabula. » Homines vitam hominis comparat caducis arboreis foliis; Pindarus vocavit hominem « umbrosimum; » Eschylus vitam hominis comparavit non fumo, sed umbra fumi, qua nihil innatus est et fugacius.

Sententi hoc, sed sero, damnati in inferno: « Quid nobis, inquit, profuit superbia? aut divitiarum jaetitia quid contulit nobis? Transtulerunt omnia illa tanquam umbra, et tanquam nubus percurrent, et tanquam navis, que pertransit fluctuantem aquam; cuius, cum praeferiret, non est vestigium inventire; aut tanquam avis, quae transvolat in aere, cuius nullum inventum argumentum itineris; aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, » etc. Quam sapit, quod hoc sapit hic vivit! Quid, o miser! ambi gratiam hominis eras morituri? fenum es, et fenum eris. Quid speciosam mulierem conceperis? fenum concipis. Cogita: « Omnis caro fenum. » Quid in mensa carnibus pullorum inhiatis? feno inhiatis, fenum ut hos comedis: « Omnis enim caro fenum. » Quid tuam carnem et cutem tam laete foves? fenum foves, ino cinerem feni. Memento, homo, quia pulvis es, et in pulverem mox reverteris. » O si hodie plures haberemus Isaías, qui per compita, foras pulpita, stentoria, voce et spiritu in clamarent mortalibus: « Omnis caro fenum: filii hominum, ut quid diligitis vanitatem? » ut quid carni concupiscentias suas tribuit? fenum accumulatis, sed fenum in igne eterno semper arsurum. An non merito Democritus semper ridebat, Heraclius perpetuo flebat et plangebat vanitatem et stultitiam hominum, qui cadueis hisce volup-

titibus et pompis capti futuras et internas negligunt et amittunt? « Omnis caro fenum: » ergo et Principes, et Reges, et Imperatores, et Episcopi, et Cardinales, et Pontifices fenum sunt. Hoc est quod Pontifici dum inaugurator, stupa accensa, et flamma ejus mox evanescente, acclamat: « Beatusse Pater, sic transi gloria mundi, hominem te esse memento. » Brevi morieris tu, et omnis gloria tecum. Precebre S. Hieronymus in *Eptaphio Nepotiani* in flore etatalis abrepti: « O miserabilis, ait, humana conditio, et sine Christo vanum omne, quod vivimus! Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni. Ubi nunc decora illa facies? ubi tolitas corporis dignitas, qua velut pulchro indumento pulchritudo animis vestiebatur? Marcescat, prob dolor! flante Austro, lilium; et purpura vestis in pallorem sensim migrabat. » Et inferius: « Bebeamus ergo et nos animo praemeditari, quod aliquando futuri sumus, et quod, velut nubes, longius abesse non potest. Non si nongentos vita excederemus annos, et Mathusalem nobis tempora domarentur, tamen nihil esset praeterita longitudo, quae esse desisset. Etenim inter eum, qui decem vixit annos, et eum qui mille, persiquam idem vite finis advenit, et irremissibilis mortis necessitas, transactum omne tantum est; nisi quod sex magis onustus peccatorum fasce proficisciatur? » Denique Poeta leonis plane, sed vere:

Dic, homo, vas cinereum, quid confert flos facierum?
Copias quid renun? Mors ultima meta diorum.
Flores? marcesces, Auctis? surdesces.

8. VERBUM DOMINI NOSTRI MANET IN ETERNUM. — Verbum hoc est illud quod, ut dixit vers. 5, « os Domini locutum est, » quodque promisit; est sciens Christus, Christique Evangelium, de quo S. Petrus hunc locum citans ait: « Hoc est verbum quod evangelizatum est in vos. » Hoc est quod aliis verbis dicit David, *Psalm. CXVIII. 96*: « Omnis consummations vidi finem; latum mandatum tuum nimis. » Hoc est verbum de quo dicit Isaías, cap. II, vers. 3: « De Sion exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. »

9. SUPER MONTEM EXCELSUM ASCENDE TU, QUI EVANGELIZAS SION. — Ita Romana: « Sion, » id est Sioni, hoc est Ecclesia: nam Sion terra era in excelsi monte, nec erat excelsior, in quo prece ascendere possit. Hebreus vero habent, *super montem excelsum ascende, evangelizatrix Sion*, quo jubetur Sion, id est Ecclesia, suis fidelibus evangelizare id quod sequitur: « Ecco Deus vester, » etc. Sed idem utriusque sententia est sensus. Nec enim Ecclesia per se evangelizat, sed per suos Apostolos et predictatores; nec hi alteri quam Ecclesia, id est fidelibus, evangelizant. Predicator ergo evangelizans Sioni, id est fidelibus in Ecclesia. Addit Hebreum *מִבְּסָרֶת מִבְּסָרֶת* mebassaret, id est evan-

basser, id est evangelizator. Solent enim Hebrei ob pulchritudinem eloquii uti genere feminino, q. d. Pulcherrimus et gratiosissimus erit hic Evangelista. Sic Ecclesiastes hebraice feminine vocular **נָחָתָה cohelet**, id est concionatrix, hoc est concinator elegantissimus, Eccl. cap. i, vers. 1. Porro et super **מְוֹלֵךְ ascende, exulta in fortitudine voce tua, noli timere**, per catachresin tantum significant, et jacent, ut praecones Christum Christique Evangelium summa alacritate, et animo contentione, totisque viribus, et intrepido denuntiant, q. d. Age, o Joannes Baptista, vosque Apostoli Christi precursores publice, foriter et animos predicante Deum ante tot secula promissum, jam incarnatum adventare ut vos salvet (1).

Secundo, Leo Castrinus ex S. Ambrosio, lib. VIII in *Lucam*, cap. xvii: «Mons, ait, tunc est Paulus, mons Petrus, mons allii Apostoli; super illorum fidem mentis tuae locato vestigium, et virtutibus in montis altitudinem cresce, ut mons Dei sanctus sis, et e terra in celum te attollas, ut inde conspicuas omnibus gentibus, locis, temporibus claves, vocesque omnes ad Christum et salutem.» Verum hic sensus mysticus est.

Moraliter, recte ex hoc loco concludit Forerius: «Qui, ait, perfunicor, aut molliter, aut trepidè Evangelium predican, adhuc quae sit dignitas Evangelii ignorat. Qui etiam aliud quam fructum Evangelii in predicacione querunt, adhuc quantum sit lucrum et quantae dignitatis Christum annuntiare, non intelligunt. Deum legitimi predicatorum Evangelii defurunt, Deum offrunt, Deum dant. Quid hinc dignitati potest conferri?»

Mystice S. Bernardus, serm. 1 in *Festo omnium Sanctorum*, docet predicatorum cum Christo debere seandere in montem, id est desideriorum animi, et conversatione sancta ad sublimia tendere, et virtutem condescendere montem.

Dic CIVITATIBUS IUDA, — die particularibus Ecclesiis: hinc ergo patet eas ab una primaria, puta Romana, pendere, eique auscultare debere: sic enim civitates Iudea pendebant a Ierusalem. Quod ergo Sion et Ierusalem fuit in Judea, hoc Roma est in Ecclesia.

40. Ecce Dominus Deus in FORTITUDINE VENIT, — veniet Christus magnis viribus, et obtinatio animo, ut demones profligati, tyrannos superet, omnesque gentes sue fidei subjiciat. Hinc enim de primo Christi adventu intelligenda sunt. Ita Cyrilus, Procopius, S. Thomas, Lyranus et Forerius, Ioseph. Hieronymus et Haymo haec ad secundum Christi adventum, quo demones omnesque impios deturabunt in tartara, referant. Hoc quo-

(1) Quid montem ascendere Sion (etorum nuntius habetur, desumptum est a more illi-ant temporum, quo aliquid promulgatur concordabat montem, et quo tantum a suggesto ad concionem habeant orationem, ut invenient est exemplum in Jothamo Gedonis filio, ex monte Garizim concionante, Jud. ix, 7. Cf. Jerem. xxxi, 10; Matth. v, 1. (Rosemann.)

que vere et recte dicitur: tunc enim completa erit fortitudo et Victoria Christi. Hinc patet contra Iudeos modernos, Messiam sive Christum proprius esse Deum. In Hebreo enim vocatur non tantum *Adonai*, sed et *Iehova*.

Et BRACHIUM EIUS DOMINABITUR. — «Brachium in Scriptura symbolum est roboris et potentie. Porro brachium hoc Christi non tantum divinitatis, sed et humanitatis ejus est. Hinc enim nos redemit, nostrosque hostes debellavit: hoc enim licet, qua caro, sit fons, ut dixit vers. 6: tamen, quia caro, quod manet in eternum, Verbi fortitudinem, brachium et robur participat. Unde rursum «brachium», id est potens iesus gratia, «dominabitur», id est dominari nos faciet nostra libidini, aliquis passionibus et vitiis, ita et nobis det non tantum posse bonum, sed et velle ad perficere, ait Leo Castrinus.

Ecc. MERCES IESU CUM EO. — Triplex hic est sensus. *Primum*, q. d. Christus semper pro oculis habebit mercede sibi a Patre paratam, scilicet quod pro mercede obitate mortis suique laboris, habebit dominium in omnes gentes, iuxta illud *Psalm. ii*: «Postula a me, et dabo tibi Gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae;» et *Isaia* cap. lxx: «Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longeum; ideo despiciat ei plurimos, et fortium dividet apolia.» *Quia* enim premium et mercedem laboris coram oculis habent, hi graviter pro eo laborent et certant. Ita et Christus «proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contemptu.» Ita Forerius. Merces ergo Christi sunt fidulus, quos quis oves ei Pater pro mercede tradidit; de quibus sequitur: «Sicut pastor gregem suum pascet,» etc. *Secondum*, merces, id est premissum redempcionis nostrae, est cum Christo; quia Christus non gratus, sed lytro sanguinis sui nos et captiati diabolii, peccati et mortis redemit. Ita Sanchez. *Tertius* et plausimius, q. d. Christus est rex, non avarus, sed liberalis, qui in promptu habet amplam mercedem, quam suis famulis, maxime predicatoribus, ostentat dabitque, immo ipsomet eis erit «merces magna nimis.» Sic enim dices in bello sollecent accidere militis proposita victoribus ampla mercede et premio. Hoc et facit Christus.

Er ovis illius coram illo. — Hoc opus dupliciter capi potest. *Primo*, proprie, q. d. Ideo Christus a Patre amplam recipiet mercedem, quia et enim est causa significans *quia* opus nostra redempcionis et salutis illi a Patre invenitum, semper pro oculis habebit, illique totus intendet. Hoc est quod ipse ait *Ioan. xvii, 4*: «Opus consumavi, quod dedisti mihi (2).»

Secundo, metonymice «opus» est merces ope-

(2) Fuit merces ac premium Christo Domino ies et potestas humani generis ad immortalitatem beatam macte cediderat, revocandi. (Hubigantius.)

ris, ut more Hebreo idem dicatur posteriori hemisferio quod priori. Sic dicitur *Levit. xix, 13*: «Non morabitur opus (id est merces operis) mercenarii cui apud te usque mane.»

11. Sicut PASTOR GREGEM SUUM PASSET. — Declarat Prophetia *in dominabitur*, q. d. Imperium Christi non erit dominatus tyranicus, sed pastoralis, ut pastor non tam timore quam amore, magna cura et benignitate regat, immo pascet oves suas, ut non tam rex quam pastor esse videatur. Sic Homerius Agamemnonem vocat *ποιητὴν λαῶν*, pastorem populum, quod bonus rex debeat regere populum, sicut pastor oves. Et Cyrus apud Xenophonem, lib. III, assertit quod bonus princeps similiter sit bonus pastor. Idem censuit Tiberius Caesar addens: «Bonum pastoris esse tendere pecus, non deglubere.» Qui secus faciunt, non pastores sunt, sed laniones et tyranni. Tales sunt homines qui erga oves sunt leones, orga lupos agni; lupi nutrunt, oves interficiunt.

In BRACHIO SOU CONGREGABIT AGROS. — Solent pastores agnulos, quos oves in campis vel montibus enixa sunt, manibus et brachii complecti, atque ad eaulam deferre. Similiter curam et amorem fideliibus exhibebit Christus. Unde, *Luc. xv, 5*, comparat se pastor, qui ovem errantem in humeros tollit, et ad ovile reducit. Hinc haec specie Romani antiquissimi templis et cemeteriorum de pictis cornitorum.

Moraliter, agnus et ovis est animal innocens, mitte, subiectum, humile, utile lana, lacte, carne, tales debent esse Christiani, oves sint et agni, non hirci, non vulpes, non tauri, non ursi, non lupi, non leones.

POTAS (que fortum utero gerunt, vel iam remaneant exire sunt) **IPSE FORTABIT**, — suaviter ducent, ac si portaret, scilicet pedemtum eas minabit, ne fatigant, ideoque sine cas per intervalla quiescere, quin et pabulo vires earum recreabint, ac si opus sit, easdem in sinum aum humerum tollens, portabit. Ita Vatabulus et Forerius, uti fecit Jacob, *Gen. xxxiii, 14*, ad quem hic alludit Isaiah. Vide manus boni pastoris apud *Ezech. cap. xxxi*. *Sensus* est, q. d. Christus summa providentia, vigilans et suavilans, quasi pastor *agnos*, id est iste plebanus simplicem recons in Baptismo renata, lovebit; et *fos*, id est Apostolos et Predicatorum, qui filios Christo parint, sua gratia et pietate roborabunt, et fulciet, quasi pastor eos suis ulla circumferens, aut manu leniter per ardua et adversa queque deducens, et sustentans, ac quasi portans. Ita S. Hieronymus, Cyrilus et Procopius.

12. Quis MENSIS EST PUGILLO AQUAS? — Exeirrit Prophetia in divina potentia et sapientia commendationem, eo fine ut ostendat mirabile hoc incarnationis Verbi opus, omnemque Christi economiam circa hominum redempcionem, quod quasi pastor pascet agnos, fos portabit, etc., illi perfectam fuisse, omnemque a Deo previsam

(1) Recte observat Hubigantius Isiam in hac magnifica descriptione imprimit intendere ut Christus venturus a Iudeis perfecte agnoscat. Non sals erat ut eum sicut murum hominem haberent; dici oportebat: Est Deus ventus, ne Judei communiscantur hominem Redemptorem, sed hominem Deum. Nam idem qui modo ut homo descripsit est, nunc ut Deus exhibetur.